

Szirmai Károly

Hozzászólás dr Czimmer Anna »Hid«-cikkéhez

Dr. Czimmer Anna a »Dolgozók« január 19-i számában, műfajról-műfajra haladva, a »Hid«-at bírálja. Cikkének lényege az, hogy a »Hid«-at azért nem tudta megszeretni, mert a néprajzi anyag kivételével, nem tartalmaz semmi igazán szépet, megragadót. Pl. a szépirodalmi részben tallózva, nem emlékszik egyetlen olyan írásra sem, mely maradandó élményt, szellemi felüdülést jelentett volna. Ennek oka szerint, hogy a szerkesztőség nem alkalmaz íróival szigorúbb esztétikai mértéket. Megtűri, hogy az irodalom elgazosodjék, polgárjogot nyerjen a trágárság és ocsmányság véleménye szerint az írónak nem az a feladata, hogy a valósághoz való ragaszkodásban teletömje stílusát útszéli kifejezésekkel, hanem, hogy kimosdassa, rútító pörsenéseitől, pattanásaitól megtisztítsa. A cikkíró mértékkel tartott, választékos stílust követel, hogy az író nyelve példamutató legyen a szocialista államban élő emberek egymásközi érintkezésében.

Amidőn igazat adok a cikkírónak, hogy Csépe Imre és Németh István itt-ott kellesténél jobban paprikázza stílusát, nem egyezhetem vele abban, mikor azt kívánja, hogy írónk a valóságábrázolásban számúzzék nyelvükből a falusi ember mindennapi életére annyira jellemző, erőteljesebb szavak, kifejezések, kiszólások használatát. A világirodalomban, de nálunk is semmivel sem csökkent azoknak az írónak értéke, akik vaskosabb nyelven fejezték ki magukat. (Lásd Pázmány Péter, Szabó Dezso, Móricz Zsigmond írásait). Sőt többek írásának ez adja meg zamatját, eredetiségét. Ez a véleményem Csépe és Németh nyelvéről is. Eppen paraszt- és földszagú erejük az, mely őket az egyéniség elvitathatatlan bélyegével, írói titulusra jogosítja; s minden más írótól megkülönbözteti. Nem hánytorgatnunk, hanem örülnünk kellene, hogy akadt végre a bácskai magyar falunak elbeszélője, mert ha tárgyválasztásuk többször nem is szerencsés, a nyelvi képelet gazdagsága (Csépe), a sajátos gondolatfűzése, az anyag megmunkálásának művésziessége s a nyelv izes magyarsága kárpótol bennünket fogyatékosságaikért.

Nincs jobb véleménye a cikkírónak költőinkről sem. Kétségtelenül igaza van abban, hogy a szövevényes bordázatú, gondolati költemények jóval nehezebben férkőznek rokonszenvedésünkbe, mint az üdén, érthetően, dallamosan csengők, hangjukkal is elvarázsolók. Az ilyen — többször bölcselati tájat érintő — költeményekben az érzés elsikkad, beburkolódzik, betokozza magát, holott a legtöbb versolvasó az örök emberi érzések új hangszerelésű változataira kíváncsi. Érthető tehát, ha a cikkíró — bár nevet nem említ — idegenkedve olvassa, vagy végig sem olvassa az urbánus Ács Károlynak gondolati erezetű vagy hajszálfinom érzéseit, sajátos hangulatú benyomásait formába öntő költeményeit. Mert Ács Károly, értelmén keresztül lehűtött vagy szemérmesen pályázott érze-

seivel a kevesek, elsősorban a céhbellek költője. És mégis milyen hozzáankszó pl. a »Búcsú a barna szobától« c. költeménye!

*Amit itt tettem, semmi, semmi sincs meg,
amit itt tettem, minden elveszett.
Megyek. Mi van még, amit elveszítsek?*

*A barna bu, a barna butorok
itt állnak néma tanutételt,
s a négy sarokban barnán viczorog
elherdált multam. Gubbaszt, itt maradt...*

Annál meglepőbb, miért nem szereti a cikkíró Fehér Ferencet, aki mindenki számára érthető és hozzáférhető, s aki megütött hangjával azonnal elárulja, hogy költő! Vagy valóban azért nem olvassa szívesen, mert versei egy szinte gyógyíthatatlan bánat és melabú uszályát vonszolják, amiről Fehér Ferenc, lelki alkatánál fogva végreis nem tehet. Ez ő, s egyelőre semmi jele sincs annak, hogy más hangot is meg tudna ütni, vagy hogy égboltjának lecsüngő súlyos felhőkárpitjait ragyogó napfény tudná keresztülverni. Hazudnék, ha más akarna lenni, s versei elvesztenék éltető elemüket, a szomorúság mindent átítató hangulatát. Ha Komjáthy Jenő »A hományban« c. költeményeiről azt olvastuk, hogy olyanok, mint egy zengő, ragyogó, himnuszos áradás, Fehér Ferenc költeményeiről azt mondanám, hogy a busongó bánat szakadatlan áradásához hasonlóak. Csak partjait látjuk, minden egyéb összefolyik, mint ahogy hangot is csak egyet hallunk, s nem különféle hangok zenekarát. Mégis mágia az, amit Fehér Ferenc ezen az egyetlen hangon művel, — varázslás, ahogy ebből az egyetlen hangból változatokat csal ki. S mégis félttem őt, félttem, hogy feléli önmagát, feléli teremtő, alkotó szellemét, mert senki se lehet büntetlenül hosszú ideig egy mágának áldozó napja. Igen, ebből a távlatból helyénvalónak tartom a cikkíró kifogását.

Ami Csépe Imre verseit illeti, nem tudom, milyen verseire gondol a cikkíró, a régebbiekre-e vagy a legújabbakra. Én ugyanis csak verstehnikadlag találnék kifogásolnivalót, és semmiképpen sem több költeménye szomorú alaphangulatában. Am mennyire más szomorúság ez, mint Fehér Ferencé! Mennyivel egészségesebb, hányavetibb, félvállrólvettebb! Csak egy magyar parasztlégyen tudja így elfricskázni búbanatát. Még kevésbé lehet sokallni legújabb ciklusverseinek »világfájdalmasságát«. A visszaemlékezésen megszürt bánat halkabbá, férfiasabbá vált. Felidézett hangulatában van valami ódon, nemesrozsás — elcsendült, szétporladt verssorokra emlékeztető. Hogy kiére, bürtelen nem tudpám megmondani. Téveteget kezem Villoné után nyúl, de Juhász Gyuláéba simul. Egyik pályaeleji költeménye jutott eszembe. Utánérzéses korszakából. A megírásra Rippl-Rónai képe ihlette.

*Öreg szemek magyar tájra néznek,
Melyen némán szállanak az évek,
Kendet is jól ismerem vén szibtyám,
Szomorú Kis István...*

Ennek a néhány sornak emléke zengett bennem, mikor Csépe egyszer versciklusából felolvasott. Legalábbis a hangulati rokonság Juhász Gyula idetartozó verseiig ívelt. De Csépe mélabúja nem oly mélyről vérző.

Csépe — miként mondtam — csak verstepnikailag kifogásolható. Kivált korábbi költeményeiben. Élkkövekkel kirakott gyönyörű verssorai bosszantóan kicsaklanak meg egy-egy váratlanul közbecsúzó prózai mondaton, szálamon, kifejezésen. Néhol ritmusa is kihagy. Csépe ösztönös költő. De ösztöne nem oly biztos, hogy rábízhatná magát, vagy hogy a próza alattomos hepe-hupát kikerülhetné. A tudatoság csak újabban szegődött hozzá útmutató kaulaznak.

A cikkíró a továbbiakban azt állítja, hogy a »Híd« szerkesztősége irányatosan közöl íróitól oly regényrészleteket vagy elbeszéléseket, melyeknek szereplői többnyire szerbek. Bár nem tudom, honnan veszi értesülését. De ha így volna is, nem lenne szabad rajta megütköznie. A magyarság elvégre nem él mindenhol zárt tömbökben, hanem többnyire szétszórva, más népek közé élve — különösen városokban, gyártelepeken. Mi sem természetesebb tehát, mint-hogy az ilyen tarka népszigetre szorult író nem meríti tárgyát pusztán a magyarság életéből, hanem belekever egy-egy színfoltot a vele sorsközösségben levő népek életéből is. Vagy Szenteleky Kornél és köre, az utóbbi esztendőben pedig Herceg János hiába beszélt, írt, cikkezett annyit a vajdasági népek sorsközösségéről? Ahogy örök érvényű a latin közmondás, hogy semmi emberi sem idegen tőlünk, ugyanolyan érvényes, hogy mindenki egyformán ember, legyen magyar, szerb, német, szlovák, ruszin vagy más egyéb. Egyébként sok szó esett már arról, hogy a Vajdaság a Balkán Balbükuma; vegye hát tudomásul a cikkíró is, s ne tekintse »fonák jelenségnek«, még kevésbé hízelgő dörgölődésnek, ha a vajdasági magyar író szerbekről is történetet kanyarint. Különösen pedig ne akadjon fenn ma, amikor szocialista államban élünk. Vagy a cikkíró szintén szaporítani kívánja az író elé meredő sok tilalomfát? — Emlékeztetem különben a cikkírót arra, hogy a magyar s világirodalom nem egy írója nyúlt témáért más népek életébe, többször remekművet alkotván.

»A férfit énekelem...« — (Andra mot ennepe: ógörögben) — idézik rosszhangzóan többször, amit mai világunkra alkalmazva így mondanék: »Az emberről dalolok...« Képességeinek megfelelően a vajdasági magyar író is ezt műveli, mintahogy ezt teszi e sorok írója is,

a nélkül, hogy »utánérzés«-re kényszerülne, vagy régebben írt történetei megfélemlésére, megtalálására, átkeresztelésére. Agya még nem szikkadt ki annyira, keze még nem annyira gémberedett, hogy szerbekről mesélve, azok szellemi parazsánál kellene ujját írásra melengetnie. Még nem tart ott, ahol Ibsen »Rosmersholm«-jában Brendel, még nem szorult rá mások ajándék-gönceire. Azok az emberek, akikről kifogásolt elbeszélései szólnak, még élnek, még megtalálhatók, tanúként állíthatók. A Csacsi Gyókö-jára, a vonatok agyonbarázdált, tüskeborostás »fekete pásztor«-ára bizonyára még Herceg János is emlékszik, hiszen Zomborból jövet-menet többször láthatta a kis cukorgyári megálló előtt sötétkék, zászlótartó, földbeszúrt alakját, s a »Szomszédok« szereplőinek emléke is itt leng a cukorgyár táján, elaggott fák ágaira, gondozatlan mirtusz-bokrokra akadva. Nem régi történetek ezek — ha írójuknak azokká is váltak —, csak tavaszra lesz első évfordulójuk.

Röviden hozzá szeretnék még szólni a cikkíró néprajz-műfaji aggodalmaihoz. Azt hiszem, nincs itt semmi baj, s ha nem is folyik rendszeres munka, a kutatás, gyűjtés nem állt meg. Örömmel olvastam pl. a zentai magyar ifjúság hasonló megmozdulásáról, s valamelyik újság hirdetésében arról, hogy kiadásra kerül 100 vajdasági magyar népdal. Bóna Julia és mások adatgyűjtésével együtt gyöngyszemválogató munka ez, de megéri a fáradságot, mert alapja lehet előbb-utóbb egy nagyobb összefoglaló műnek, csak ki kellene ásni azt a gazdag anyagot a könyvtetemből, amelyet bomlott esztendőök viharai hordtak be hamuval, pl. a Kalangyában és máshol. Mert folyt itt azelőtt is kutatómunka — hozzáértő, színvonalas is — mint pl. a Kodály-tanítvány dr. Kiss Lajos nagy tanulmánya a Kalangya 1941. évfolyamának januári számában a szlavóniai sziget-magyarság ősi népdalköltészetéről, kb. 35 magyar népdal szövegével és kottájával. Ugyancsak a Kalangyában jelentek meg az ormánságira emlékeztető szlavóniai magyar népsziget életéről, szokásairól és babonáiról szóló, magasszínvonalú tanulmányai dr. Bartba Katalin tanárnőnek. De érdemes elővenni a folyóirat régebbi számait, pl. az 1934. decemberit, mely a rokáról is régmúlt magyar viseletről hoz írást. Kende Ferenc viszont azt fejtegette egyik cikkében, hogy pl. a doroszlóvi népviselet nem magyar, hanem szlovák jellegű, színeiben s motívumaiban silány, gyári hamisítvány. Ha jól emlékszem, szerinte csupán a szilágyi magyarság népviselete eredeti. Ilyen és hasonló dolgok miatt — ha valakit érdekel — érdemes elővenni a régi folyóirat-számokat s azokat végigböngészni. De emellett feltétlenül figyelemmel kell kísérni az újdéki rádió magyar népdalanyagát, mely válogatottságával és éneksszínvonalával az igényesebb hallgatót is kielégíti.